

Burgemeester Wouters (1895 - 1963)

Op 25 april 1946 deed K.L.J. Wouters zijn intrede als burgemeester van de gemeente Monster. Direct na zijn indiensttreding gonsde het gerucht dat hij tijdens de oorlogsjaren fout was geweest. Waar kwam deze verdachtmaking

vandaan, maar vooral ook: was het waar dat hij tot aan de bevrijding (op 17 september 1944) van Valkenswaard, waar hij vanaf november 1940 burgemeester van was, al te veel “Deutschfreundlichkeit” en slap optreden vertoonde?

Karel Louis Joseph Wouters werd geboren op 5 april 1895 te Geleen als zoon van Johan Frederik Wouters (1848-1920) en Wilhelmina Anna Elisa Weeda (1855-1904), zijn tweede vrouw. Wouters trad op 2 september 1927 in het huwelijk met Alice Therese Christine Antoinette Lambooij, geboren op 15 juni 1899. Op 2 maart 1931 werd hun enige kind, Elly, geboren. Alice Lambooij was een

dochter van J.M.J.H. Lambooij, een officier die, na functies te hebben bekleed bij het leger, de KMA en de Hogere Krijgsschool, minister van Oorlog en Marine werd in het 1ste kabinet-Colijn. Het huwelijk met zijn dochter verschaftte Wouters, zelf van eenvoudige komaf – zijn vader was brigadier bij de Koninklijke Marechaussee en na zijn pensionering brievenaarder –, ongetwijfeld toegang tot de hogere sociale kringen.

Officier 22ste Regiment Infanterie

Na zijn studie aan de Koninklijke Militaire Academie te Breda, werd hij op 1 september 1919 benoemd tot 2^e luitenant van het 22ste Regiment Infanterie behorende tot de XIe Infanteriebrigade te Ede. Op 30 december 1921 werd hij overgeplaatst naar het Regiment Grenadiers. Op 16 september 1923 werd Wouters bevorderd tot 1ste luitenant.

Het bevorderingsbeleid in die dagen verliep voor veel officieren stroef en het was lang wachten op de volgende bevordering. We kunnen slechts gissen naar

de beweegredenen waarom Wouters zijn militaire carrière beëindigde. Het is niet ondenkbaar dat hij door zijn invloedrijke schoonvader, die zelf na zijn militaire carrière in 1929 tot burgemeester van Hilversum werd benoemd, het advies heeft gekregen om zijn militaire loopbaan te beëindigen en te kiezen voor het burgemeesterschap.

Burgemeester van de gemeente Vinkeveen

Na zijn eervol ontslag uit het leger in 1926, werd hij nog in datzelfde jaar, bij Koninklijk Besluit nr. 26 van 2 oktober 1926, op 31-jarige leeftijd benoemd tot burgemeester van de in de provincie Utrecht gelegen gemeente Vinkeveen. In Vinkeveen liet hij een goede indruk achter, getuige de kranten die het volgende, toen hij bekendmaakte dat hij zou vertrekken naar Dongen, over hem schreven: *In deze plaats (Vinkeveen) heeft hij heel wat werk verzet en in enkele jaren tijds is hij op allerlei gebied reorganiseerend opgetreden. Voor de tuinders is hij een grooten steun geweest en vooral de glascultures hadden zijn aandacht.*

Dit verklaart mogelijk ook de aantrekkingskracht die het tuindersdorp Monster op hem had om gedurende de zomermaanden van 1926 als volontair werkzaamheden op de secretarie van de gemeente Monster uit te voeren om hiermede bestuurlijke ervaring op te doen. Met ingang van 15 juli 1931, Koninklijk Besluit nr. 93 van 27 juni 1931, volgde zijn benoeming tot burgemeester van het Brabantse Dongen. Zes jaar later nam hij definitief afscheid van het leger. Het Amersfoortsch Dagblad / De Eemlander van 18 september 1937 meldde: *“Bij K.B. is, met ingang van 1 October 1937, op het daartoe hen gedaan verzoek ontslag verleend uit den militairen dienst, aan de Reserve 1ste Luitenant K.L.J. Wouters van het Regiment Grenadiers”*.

Burgemeester van de gemeente Valkenswaard

Drie jaar later, om precies te zijn op 1 november 1940, volgde zijn benoeming tot burgemeester van het eveneens in Brabant gelegen Valkenswaard. In het *Noordbrabantsch Dagblad het Huisgezin* 31 October 1940, lezen we de volgende interessante passage: *M. Peeters, herbenoemd burgemeester der gemeente Gassel, heeft de voorgeschreven eeden afgelegd in handen van den Commissaris der provincie Noord-Brabant (van Rijckevorsel), evenals K.L.J. Wouters, benoemd burgemeester der gemeente Valkenswaard.*

Het kan niet anders dan dat de benoeming van Wouters de goedkeuring had van de omstreden secretaris-generaal van het ministerie van Binnenlandse Zaken Mr. Dr. K.J. Frederiks.

Commissaris der Provincie

Mogelijk dat het bericht in het *Noordbrabantsch Dagblad* na de oorlog aanleiding gaf voor verdachtmakerij richting Wouters. Het is ook goed te weten dat de functie van Commissaris van de Koningin van de Provincie Noord-Brabant al vanaf het jaar 1928 werd uitgeoefend door Jhr. Mr. Dr. A.B.G.M. van Rijckevorsel. De functiebenaming van Commissaris der Koningin werd al vrij snel door de Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie, Dr. Friedrich Wimmer, gewijzigd in Commissaris der Provincie, blijktens een bericht in *De Gemeentestem van 17 augustus 1940, no. 4638*:

2. — Titulatuur — Onder dagteekening van 30 Juli 1940, no. 17837, afd. B. B., heeft de Secretaris-Generaal, wnd. hoofd van het Departement van Binnenlandsche Zaken, de volgende aanschrijving gericht tot Heeren Commissarissen in de onderscheiden provinciën:

Blijkens bericht van den Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie heeft de Rijkscommissaris voor het bezette Nederlandsche gebied bepaald, dat de benaming „Commissaris der Koningin” door de Duitsche autoriteiten in het bezette gebied niet meer mag worden gebruikt en dat U en Uw ambtgenooten in den vervolge zullen moeten worden aangeduid met de benaming „Commissaris der provincie”.

Verordening 152/1941

Het besturen van gemeenten, met uitzondering van Amsterdam, Rotterdam en 's-Gravenhage, die vielen rechtstreeks onder toezicht van Frederiks, kwam in handen, conform Verordening 152/1941, van de burge-

meesters die onder toezicht stonden van de Commissaris der Provincie.

Deze Verordening hield kortweg in dat burgemeesters de macht in handen kregen: nadat vrij snel de Eerste en Tweede Kamer en de Raad van State buiten werking waren gesteld, werden met deze Verordening nu de bevoegdheden van gemeenteraden en Provinciale Staten uit handen genomen. Onmiskenbaar legde deze Verordening een enorme druk op het functioneren van burgemeesters. Zij waren nu direct aansprakelijk voor hun bestuursdaden met verstrekkende gevolgen voor o.a. de Joodse bevolking. Ook werd door de Duitsers verwacht dat de burgemeesters actief zouden meewerken voor het leveren van arbeidskrachten richting Duitse oorlogsindustrie.

Wat mogelijk ook bijdroeg tot de negatieve beeldvorming van Wouters was dat Van Rijckevorsel vrijwel de gehele bezettingstijd in functie bleef. Ook twee van zijn collega's: Baron van Harinxma thoe Slooten (provincie Friesland) en Schelto Baron van Heemstra (provincie Gelderland), bleven tot aan de bevrijding op hun post.

Alle overige commissarissen werden door hun anti-Duitse houding vrij snel ontslagen en vervangen door NSB'ers of NSB-gezinden. Na de capitulatie van de Duitsers werd er met name, vooral door de leden van het verzet, zeer kritisch

gekeken naar het functioneren van ambtsdragers die gedurende de bezettingsjaren op hun stoel bleven zitten. Zo werd Van Rijckevorsel in 1946 na een uitgebreid onderzoek “*ongevraagd, eervol ontslag zonder dankbetuiging*” verleend. Dit gold ook voor Van Harinxma thoe Slooten, die, op aandrang van het verzet in Friesland, door het College van Vertrouwensmannen na het beëindigen van de oorlog werd “gestaakt” (op non-actief gezet). Uiteindelijk kreeg ook hij, telg uit een familie van oude landadel die vele bestuurders voortbracht, in november 1945 (eervol) ontslag.

Ook Wouters kreeg, na de bevrijding, als ‘zittenblijver’ te maken met zuiveringsmaatregelen. Het *Centraal Orgaan op de Zuivering van Overheidspersoneel* (COZO), speciaal in het leven geroepen om bestuurders te beoordelen op hun houding tijdens de oorlogsjaren, liet ook zijn licht schijnen op Wouters. COZO deed aan mr. L.J.M. Beel, minister van Binnenlandse Zaken mee, dat er verschillend, mede veroorzaakt door zijn houding en formele opstelling, over hem werd gedacht door de bewoners van het dorp Valkenswaard.

Op 2 augustus 1945 kwam de adviescommissie met haar eindbevindingen. Dat advies werd gestuurd naar de waarnemend Commissaris van de Koningin van de Provincie Noord-Brabant Jhr. Mr. J.Th. Smits van Oyen, opvolger van Van Rijckevorsel.

COZO schreef dat het nodige op zijn gedrag viel aan te merken, maar noemde hem ook een goed Nederlander. Het beeld van Valkenswaard, aldus het COZO-onderzoek, over de periode na de bevrijding op 17 september 1944, is niet erg positief. Het is een verhaal over een dorpsgemeenschap waarin persoonlijke rancune en persoonlijke belangen zwaarder wogen dan het algemeen belang. Roddel en achterklap zorgden voor beschadiging van vele personen, onder wie Wouters.

Op 24 september 1945 kwam de nieuwe gemeenteraad bijeen en concludeerde dat terugkeer van Wouters naar Valkenswaard nagenoeg onmogelijk was. Op 26 november 1945 had Wouters een gesprek met minister Beel in Den Haag, waarin hij te horen kreeg dat hij eervol ontslag zou krijgen met toekenning van wachtgeld. Wouters schreef als reactie hierop dat zijn goede naam en eer blijvend geschaad zouden worden en dat hij graag terug zou willen keren naar Valkenswaard of, als dat niet lukte, overgeplaatst zou willen worden naar een andere soortgelijke gemeente. Het eerste was onmogelijk, het laatste werd werkelijkheid.

Burgemeester gemeente Monster

Bij Kon. Besluit nr. 18 van 18 april 1946 werd Wouters met ingang van 25 april, benoemd tot burgemeester van Monster en keerde hij terug naar het dorp waar hij 20 jaar eerder, als volontair, al kennis mee had gemaakt. Direct na zijn aantreden werd hij geconfronteerd met een gemeente die, zoals zo vele dorpen, ernstig had geleden onder het bewind van de Duitsers. Het, op de kerk na volledig gesloopte voormalige vissersdorp Ter Heijde moest worden herbouwd. Ook was er grote behoefte aan nieuwe woningen. Zowel het eerste als het tweede werden gerealiseerd. Ter Heijde werd herbouwd en er werden honderden nieuwe woningen gebouwd.

Het voert te ver om al zijn bestuurskundige maatregelen onder de loep te nemen, maar de voortvarendheid waarmee hij en zijn medewerkers de toch wel grote problemen te lijf gingen verdienen waardering.

Waardering van de rijksoverheid kreeg hij toen hij in 1952 werd benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau. Ook de gemeente Monster sprak haar waardering uit. Het in de beginjaren vijftig in het dorp aangelegde plein droeg zijn naam. De aangrenzende straat kreeg ook zijn naam: Burgemeester Wouterslaan (later gewijzigd in de Van Bemmellaan - vernoemd naar de op 2 juli 1942 gefusilleerde Monstertse korpschef Marcelis van Bommel sr.). Al met al een eerbetoon dat slechts weinigen bij leven gegeven is.

Wouters nam in 1960 afscheid als burgemeester van de gemeente Monster. Hij stierf drie jaar later op 67-jarige leeftijd in Rijswijk.

P.J. de Zeeuw,

E-mailadres: Preco@kabelfoon.nl

Lijst van geraadpleegde literatuur:

Besselaar, Christ van den “Een Valkenswaardse burgemeester in oorlogstijd”, gepubliceerd in het Jaarboek 2019 [van de] Heemkundekring “Weerderheem” te Valkenswaard (2019) blz. 49 - 60

De Gemeentestem: Weekblad, aan de Belangen van de Gemeenten in Nederland gewijd: Jrg. 90 (1940) nr. 4638, 17 augustus ; blz. 1: Berichten en Mededeelingen Titulatuur: Wijziging “Commissaris der Koningin” in “Commissaris der Provincie”

Mellingen, Geert-Jan : Van Glazen Stad tot Duitse vesting: Het Westland en de Atlantikwall 1941-1950: PrintQuest (2018) 208 blz.

Nationaal Archief: Inventaris van het archief van het Ministerie van Binnenlandse Zaken : Afdeling Binnenlands Bestuur (1879-1950) Dossiernummer: 2.04.57

Romein, Peter *Burgemeesters in oorlogstijd: Besturen onder Duitse bezetting: Uitgeverij Balans, Amsterdam (2006) 746 blz.[noot van de schrijver: abusievelijk staat Van Rijckevorsel met dubbel s vermeld]*

Roovers, J.J. *Beknopt overzicht van de wijzigingen, aangebracht in het Nederlandsche Staats- Provinciaal en Gemeenterecht sedert 10 mei 1940: In vragen en antwoorden: Uitgeverij Samsom, Alphen aan den Rijn (1942) 43 blz.*

Verordnungsblatt für die besetzten niederländischen Gebiete / Verordeningenblad voor het bezette Nederlandsche Gebied : Uitgegeven gedurende de periode 5 juni 1940 - 8 maart 1945